

Szatrawski, Krzysztof Dariusz

"Muzyka na Warmii i Mazurach.
Materiały z sesji naukowych
1983-1985", red. Jan Boehm, Olsztyn
1986 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 367-371

1987

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zistów, łącznie z jednolitą Izbą Lekarską Rzeszy (Reichs-Ärztelkammer), przymusowym jej członkostwem, własnym sądownictwem stanowym i zasadą wodzostwa (Führerprinzip) istnieje do dziś⁷.

I choćby z tych względów omawiany tom studiów sytuuje się w nurcie zainteresowań nie tylko ściśle historycznych. Regionalista znajdzie w nim szereg mało znanych faktów, bądź ich nowe uwarunkowania i związki, by wspomnieć chociażby o nie zauważanej dotąd roli w narodowosocjalistycznym rozwiązywaniu problemu żydowskiego Prowincjonalnego Zakładu Zdrowotno-Opiekuńczego w Tapiawie (Provinzial Heil- und Pflgeanstalt Tapiaw Ostpreussen). Wartość zamieszczonych w omawianym tomie studiów i artykułów zasadza się również na wielkiej liczbie fotokopii dokumentów. Każdy z artykułów zawiera nie tylko liczne cytaty źródłowe, ale co ważniejsze fotokopie najważniejszych dokumentów. Umożliwia to czytelnikowi już w czasie lektury skonfrontowanie źródła z interpretacją autora artykułu.

Antoni Sołoma

Muzyka na Warmii i Mazurach. Materiały z sesji naukowych 1983—1985, red. Jan Boehm, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie, Olsztyn 1986, 167 ss.

W drugim kwartale 1986 r. ukazała się książka będąca owocem pierwszych trzech sesji naukowych „Muzyka na Warmii i Mazurach” odbywających się w ramach Dni Muzyki im. Feliksa Nowowiejskiego. Zamieszczone w niej artykuły prezentowane były w formie referatów w latach 1983—1985. Wraz z udoskonaleniem odbywających się co roku sesji wprowadzono podział materiałów na 3 grupy tematyczne. Klasyfikację tę zastosowano także w omawianym wydawnictwie: ośrodki i zabytki muzyczne (4 artykuły), nauczanie i upowszechnianie muzyki (3 artykuły) oraz twórczość i działalność artystyczna Feliksa Nowowiejskiego (7 artykułów). Z 23 wygłoszonych referatów, 14 znalazło się w omawianej książce, a 4 złożono do druku w periodykach naukowych.

Pierwszą grupę tematyczną otwiera artykuł Janusza B. Lewandowskiego *Życie muzyczne na dworze Ignacego Krasickiego w Lidzbarku Warmińskim*. Autor na podstawie źródeł drukowanych analizuje kulturę muzyczną dworu biskupiego, rekonstruuje zainteresowania i poglądy Krasickiego na muzykę, formy kontaktu z muzyką oraz podejmuje próbę określenia środków wykonawczych i stylu wykonywanej muzyki. Szczególnie cenne jest zestawienie sylwetek 12 kompozytorów, muzyków

⁷ R. Jäckle, op. cit., s. 35; G. Baader, U. Schulz, op. cit., s. 75.

i członków kapeli lidzbarskiej. Udany rekonesans badawczy J. B. Lewandowskiego stanowi podstawę dalszych studiów i badań archiwalnych.

Przedmiotem artykułu Zenony Rondonańskiej, *Mateusz Grunenberg i jego zbiór pieśni kościelnych*, jest analiza XIX-wiecznego rękopisu *Melodye do Zbioru Nabożnych Pieśni Katolickich*, znajdującego się w Archiwum Diecezji Warmińskiej w Olsztynie. Autorka dowodzi, iż autorem rękopisu jest Mateusz Grunenberg — nauczyciel, tłumacz i pisarz, a także muzyk, organista i zbieracz pieśni warmińskich. W opracowaniu znalazły się wyniki ostatnich badań, które pozwoliły na wyjaśnienie autorstwa manuskryptu i ukazanie nie znanych faktów związanych z powstaniem śpiewnika. Dodać należy, iż wcześniejsze osiągnięcia prezentowane były w artykule *Śpiewnik warmiński Mateusza Grunenberga*¹, a nowa, znacznie zmieniona wersja artykułu jest znaczącym przyczynkiem do dalszych badań nad historią pieśni polskiej na Warmii.

Charakter dokumentacyjny mają 2 komunikaty: Mariana Dorawy *Organy w Głotowie jako przykład przenikania tradycji baroku w romantyczne budownictwo organowe* oraz Wiktora Z. Łyjaka *Miscellanea fromborskie*. Pierwszy z nich dowodzi wpływów XIX-wiecznego eklektyzmu w dziele elbląskiego organmistrza Maxa Terletzkiego. W 1865 r. zbudował on w Głotowie organy, które zarówno pod względem wystroju zewnętrznego, jak i wyposażenia (traktura mechaniczna, wiatrownice klapowo-zasuwowe) nawiązują do kierunku historycznego, lecz pod względem dyspozycji przypominają instrument romantyczny. W konstrukcji organów głotowskich znalazły się także rozwiązania nietypowe, stosowane w nielicznych instrumentach barokowych. *Miscellanea fromborskie* to 3 krótkie sprawozdania z badań archiwalnych Wiktora Z. Łyjaka dotyczące przekazania instrumentów muzycznych na dwór Zygmunta III, budowy organów w katedrze we Fromborku oraz darowania pozytywu dla kościoła w Kadynach. Interesujące, nie znane dotychczas fakty są wkładem w dzieje organmistrzostwa na Warmii.

Grupę tematów związanych z nauczaniem i upowszechnianiem muzyki otwiera artykuł Zenony Rondonańskiej *Nauka śpiewu w szkołach powiatu olsztyńskiego w 1825 roku*. Osnową artykułu jest analiza protokołów powizytacyjnych Reinholda Bernharda Jachmanna, a zwłaszcza fragmentów poświęconych nauczaniu muzyki. Opracowanie to stanowi interesującą przyczynkę do dziejów pedagogiki muzycznej i znaczenia pieśni w utrwalaniu polskiej świadomości narodowej na Warmii.

W monograficznym opracowaniu *Kontakty kulturalno-oświatowe*

1 Z. Rondonańska, *Rękopis śpiewnika warmińskiego Mateusza Grunenberga*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Gdańsku, 1981, nr 20.

Prus Wschodnich i Wielkopolski w okresie dwudziestolecia międzywojennego Jan Boehm podejmuje problem określenia wkładu organizacji działających na terenie Wielkopolski w kształtowanie się indywidualnego profilu kultury polskiej na Warmii w okresie po plebiscycie. Autor analizuje formy współpracy z krajem i ich znaczenie dla ruchu polskiego w Prusach Wschodnich. Najwięcej uwagi poświęcono amatorskiej i profesjonalnej kulturze muzycznej. Walka o pieśń polską na Warmii, kształcenie muzyków i instruktorów ruchu amatorskiego, działalność wydawnicza i popularyzatorska oraz organizowanie życia koncertowego przyczyniły się nie tylko do podniesienia kultury duchowej i materialnej ludności polskiej, lecz także do zacieśnienia jej związków z macierzą. Zalety konstrukcyjne oraz obszernie cytowane źródła stanowią dodatkowe walory tego opracowania.

Część poświęconą upowszechnianiu muzyki kończy sprawozdanie z badań Krystyny Świąteckiej i Marka Świąteckiego *Motywacje artystyczne uczestnictwa w Ogólnopolskich Spotkaniach Zamkowych «Śpiewajmy poezję»*. Artykuł opierając się na metodologii badań psychologicznych stanowi pod tym względem wyjątek w omawianej książce. Badania przeprowadzono w latach 1974—1979, a ich pierwsze opracowanie było przedmiotem pracy magisterskiej². Autorzy formułują wnioski, które mogą zdecydować o dalszych losach imprezy.

Cenną analizą porównawczą Jerzego Erdmana, *Muzyka organowa Feliksa Nowowiejskiego na tle organowej muzyki europejskiej*, rozpoczyna się część książki poświęcona działalności artystycznej i twórczości muzycznej Feliksa Nowowiejskiego. Autor umiejscowił dorobek kompozytora na tle osiągnięć twórców europejskich, wykazał wpływy muzyki Liszta i Brahmsa, a także porównał z twórczością Vierne'a i Widora. Zauważył cechy wspólne Nowowiejskiego i Regera (zakres stosowania pieśni kościelnych), podobieństwa do twórczości Liszta (w sposobie stosowania polifonii) oraz Brahmsa i Mahlera (w muzyce orkiestralnej). Jerzy Erdman dowodzi, iż oryginalne wartości spletają się w twórczości Nowowiejskiego z wyraźnymi wpływami (zwłaszcza muzyki romantycznej), a z analizy porównawczej w zasadny sposób wywodzi twierdzenie o poważnym znaczeniu dorobku kompozytora w kulturze europejskiej. Stwierdzenie to autor realizuje opracowując wydanie dzieł organowych Feliksa Nowowiejskiego oraz propagując muzykę twórcy z Barczewa w swej ożywionej działalności koncertowej.

² K. Świątecka, *Ranga motywacji artystycznych w strukturze motywacji uczestnictwa w Ogólnopolskich Spotkaniach Zamkowych «Śpiewajmy poezję»*, Olsztyn 1981, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, praca magisterska, maszynopis.

Kolejne 2 artykuły dotyczą szczegółów dzieła kompozytora. Opracowanie Tadeusza Swata, *Warmińskie pieśni ludowe w twórczości muzycznej Feliksa Nowowiejskiego*, omawia program ideowo-patriotyczny kompozytora, który dążył do zacieśnienia związków kulturalnych Warmii z krajem przez upowszechnianie wartości warmińskiego folkloru. Analiza tekstu poetyckiego i muzyki w kontekście interpretacji utworu stanowi o wartości referatu Alicji Legieć-Matosiuk *Problemy interpretacji «Róż dla Safo» Feliksa Nowowiejskiego*. Po raz pierwszy podejmowana jest tu tematyka zgodnej z intencjami twórcy interpretacji jego dzieła.

Tematyce funkcjonowania utworów Feliksa Nowowiejskiego w społeczeństwie polskim lat międzywojennych poświęcone są 2 artykuły Marii Anny Ankudowicz: *Utwory Feliksa Nowowiejskiego w repertuarze wileńskiego chóru «Echo» pod dyktando Władysława Kalinowskiego* oraz *Utwory liryczne z muzyką Feliksa Nowowiejskiego w repertuarze wileńskiego chóru «Echo»*. Pierwszy omawia znaczenie utworów Nowowiejskiego w repertuarze chóru, drugi zaś analizuje warstwę tekstową tych utworów. Interesujące szczegóły dotyczą zmian wprowadzonych przez kompozytora w tekstach poetyckich, do których tworzył muzykę. Pozwalają one na pogłębienie studiów nad programem ideowo-artystycznym twórcy *Legendy Baltyku*, a przy tym jest to pierwsza praca analizująca jego dzieło w aspekcie literackim. Zaletą omawianych artykułów jest także prezentacja nie znanych dotychczas materiałów źródłowych (korespondencja z W. Kalinowskim) dotyczących osoby kompozytora.

Podobnej tematyce poświęcone są kolejne opracowania. Barbara Zakrzewska-Nikiporczyk, w artykule *Muzyka Feliksa Nowowiejskiego w kulturze muzycznej Poznania i Wielkopolski do 1918 roku*, przedstawia wyniki badań dotyczących udziału utworów Nowowiejskiego w amatorskim ruchu śpiewaczym Wielkopolski oraz poznańskich wykonań oratoriów *Syn marmotrawny* i *Quo vadis*. Zwraca uwagę zestawienie utworów kompozytora wykonywanych przez wielkopolskie chóry w latach 1907—1918. Działalność artystyczną omawia Andrzej Denisiuk w artykule *Koncerty Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy*. W latach 1921—1927 kompozytor czterokrotnie występował w Bydgoszczy, trzykrotnie jako dyrygent i raz jako organista. Obok bogatej faktografii zwracają uwagę zalety konstrukcyjne artykułów, które dotyczą mało znanych szczegółów działalności kompozytora.

Recenzowaną książkę zamyka opracowana przez Jana Boehma *Bibliografia opracowań naukowych dotyczących kultury muzycznej Warmii i Mazur 1981—1984*. Praca obejmuje 147 pozycji podzielonych na 4 działy: rozprawy i artykuły, referaty i komunikaty, prace magisterskie oraz

opracowania informacyjne i dokumentarne. Koncepcja umieszczenia w omawianej książce bibliografii godna jest kontynuowania; 14 referatów stanowi dokumentację najnowszych badań w dziedzinie kultury muzycznej regionu, a przedstawienie w ich sąsiedztwie bibliografii pozwala na pełniejszą orientację w całokształcie prowadzonych prac.

Pewnym mankamentem wydawnictwa są błędy drukarskie, jak choćby zadrukowana obcym tekstem strona 122, lecz można to usprawiedliwić szybkim tempem druku. Materiały z trzeciej sesji ukazały się drukiem po upływie niespełna roku, a ich aktualność z pewnością zaowocuje przyspieszeniem wielu badań. Pozostaje życzyć wydawcom dalszych, równie udanych i równie aktualnych tomów.

Krzysztof Dariusz Szatravski